

**ŞİDDET HABERLERİNDEKİ “MAĞDUR KADIN” MITİ ÜZERİNE
GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME:
“HABERTÜRK GAZETESİ Ş.E. CİNAYETİ ÖRNEĞİ”**

Fadime ŞİMŞEK İŞLİYEN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi

Görsel İletişim Tasarım Bölümü

ÖZET

Haber medyasındaki kadın imajı, cinsiyet eşitsizliği üzerine kurulu bir zeminde şekillenen belirli mit ve stereotipler ile inşa edilmektedir. Haberler tarafından seksist bir bakış açısı ile üretilen bu mitler, kadını erkeğin karşısında edilgin kılan ve onu cinsel bir meta haline dönüştüren birtakım kodlar ile çerçevelenmektedir. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de yapılan araştırmalar göstermektedir ki kadınlar haberlerde sınırlı şekilde temsil edilmekte; bu temsiller ise kadının ikincilliğinin meşruiyetini sağlayacak şekilde gerçekleşmektedir. Haberlerde kadının etkilenen aktör olarak konumlandırıldığı ve pasifize edilerek sunulduğu temsillerin başında ‘mağdur kadın miti’ gelmektedir. Söz konusu mit özellikle kadınların maruz kaldığı şiddet haberlerinde karşımıza çıkmaktadır. Buna bağlı olarak kadın adeta kurbanlaştırılmakta ve şiddet olgusu toplum merkezli olmaktan çıkarak salt cinsiyete indirgenmektedir. Bu çalışmada öncelikli olarak kadınların genelde medyadaki özelde ise haberlerdeki temsili üzerine birtakım değerlendirmeler yapılmış; haberlerdeki “kadına şiddet” algısı incelenmiştir. Bu çerçevede, 7 Ekim 2011 tarihli Habertürk gazetesinde yayınlanan ‘Ş.E. cinayetine ilişkin haber fotoğrafı’ çalışmanın örnek olayı olarak belirlenmiştir. Söz konusu fotoğrafta, şiddet haberlerinde sıklıkla kullanılan ‘mağdur kadın mitine’ yönelik kodlar, göstergebilim yöntemi ile çözümlenmiştir. Analizde Saussure’ün göstergebilim anlayışı temel alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, şiddet, medya, haber, göstergebilim

A Semiotic Study on the “Victimized Woman” Myth in News Of Violence: “The Case Of the Ş.E. Murder in Habertürk Newspaper”

ABSTRACT

The image of woman in news media is constructed using myths and stereotypes based on gender inequality. These myths, which are produced from a sexist point of view, contain codes that render women passive vis-à-vis men and turn them into sexual objects. Studies both in Turkey and in the world indicate that women are represented in a limited way and these representations take place in such a way as to legitimize women’s subordination. The “victimized woman myth” tops the representations where women are positioned as the affected party and presented as passive elements. The myth in question emerges especially in news of violence to which women have been exposed. Here, women are almost victimized and the phenomenon of violence is removed from its social context and reduced to gender only. In this study, first some remarks have been made, with examples, about the representation of women in the media at large and in the news in particular and the perception of “violence against women” has been explored. In this framework, “the news photograph concerning the murder of Ş.E.” in the Habertürk newspaper dated October 7th 2011 was examined as a case study. In the photograph in question, the codes regarding the “victimized woman myth”, which is frequently used news of violence was analyzed using the semiotic method. Saussure’s understanding of semiotics was taken as the basis in the analysis.

Key words: Women, violence, media, news, semiology

Giriş

Bilindiği gibi ‘cinsiyet’ kavramı “erkek veya dişi olma durumunu” ifade etmektedir. Fakat ‘toplumsal cinsiyet’ denildiğinde “erkekle dışının ayırt edilmesini sağlayan yaratılış özelliği”¹ biyolojik olmaktan çıkarak yerini kültürel ve politik temelli bir ayrıma bırakmaktadır. Kimi teorisyenler kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkların, sonradan edinecekleri kimliklerinin ve tercihlerinin belirlenmesinde sadece bir başlangıç noktası olduğuna dikkat çekmektedir (Trend, 2008, s. 89). Bu görüş bir yanıyla toplumsal cinsiyete de göndermede bulunmaktadır. Cinsiyetin toplumsallaşması sürecinde kadın ve erkek toplum tarafından kendileri için uygun görülen davranış kalıplarının gereğini yerine getirmeye ve bunu yaparken de söz konusu kalıpları içselleştirmeye başlamaktadır. Buna göre kadın ve erkek belirli dikotomiler arasında görev dağılımına gitmekte; birinin aktifliği söz konusu olduğunda diğeri pasifleşmektedir. Taraflardan biri ‘özne’ olduğunda diğeri toplumsal gramer gereği ‘nesne’ olarak varlık göstermektedir. İçinde bulunduğumuz mevcut toplumsal düzene baktığımızda patriarkal bir tablo ile karşılaşmaktayız. Bunun bir uzantısı olarak da erkeğin toplumsal yapıdaki ezici üstünlüğü karşısında kadın edilgin şekilde konumlandırılmakta; dolayısıyla ‘özne’ olma rolünü erkek üstlenmektedir. Şüphesiz toplumumuzdaki bu algı kadın ve erkeğin toplumsal hayata katılım biçimini, oranını, toplum içindeki görünürlüğünü ve statüsünü büyük ölçüde etkilemektedir (Ökten, 2009, s. 302). Hâlihazırda var olan toplumsal cinsiyete ilişkin politikalar toplumun sacayağı konumundaki birçok kurum tarafından da onaylanmakta ve tekrar üretilerek rızaya dayalı zihinsel bir inşa gerçekleştirilmektedir. Kadın ve erkeğe ilişkin stereotipik yargıların fazlaca üretildiği ve sabitlendiği en önemli toplumsal aygıtlardan biri de yazılı ve görsel medyadır. Bu noktada medya içerikleri toplumsal cinsiyet üzerinden inşa ettiği kalıplaşmış söylemler aracılığıyla hakim kültürel pratikleri doğrulayan ve pekiştiren anlatsal bir işlevi yerine getirmektedir. Bu anlamda medya kullandığı dil ve görüntüler dolayısıyla belli şablonlarda konuşlandığı kadın temsillerinde, bizzat toplumdaki mevcut seksist politikalarından beslenmektedir.

Kadınların Medyadaki Temsili

Kadınların medyadaki temsili uzun yıllar boyunca tartışıla gelmiştir. Sosyal bilimler alanyazını tarandığında bu konuya ilişkin yapılan araştırmaların ve ortaya konan savların önemli bir bölümünün ‘medyanın seksist’ bir bakış açısı ile hareket ettiği ve bunun bir uzantısı olarak da ‘kadınların ayrımcı bir politikaya tabi tutulduğu’ ortak paydasında bulunduğu

¹ Cinsiyete ilişkin tanımlar Büyük Türkçe Sözlükten alınmıştır.

görülmektedir. Bir eşitsizlik zemini üzerinde temellenen medyanın cinsiyetçi söylemi, kadın ve erkek arasındaki farkları, erkeğin toplumsal iktidarını kurması ve pekiştirmesi yönünde tanımlamaktadır (Yaktıl Oğuz, 2010, s. 440). Böylece kadın ve erkek arasındaki denge erkek lehine bozulmakta ve bu da kadının ikincil konumda yer alması sonucunu doğurmaktadır.

Medya tarafından üretilen başat mitler kadının ikincilliğinin ve gündelik yaşam pratiklerindeki konumunun meşruiyetini sağladığı gibi bir yanıyla da kadına biçilen rolleri doğallaştırıcı bir işlev görmektedir. Bu anlamda birçok araştırmanın da ortaya koyduğu gibi kadın medyada ya pasif ve ezilmiş bir konumda yer almaktadır ya da entrikacıdır ve kötücül amaçlar peşinde koşmaktadır (Çelenk, 2010, s. 235-236). Anlaşılabileceği üzere birinci durumda “mağdur kadın”; ikinci durumda ise “fettan kadın” mitini pekiştiren bir anlam dolaşımına imkân tanınmaktadır. Görüldüğü gibi kadın, medyada sadece erkek ile değil kendi içinde de ikili bir karşıtlıkla ele alınmakta; mutad bir şekilde “kutsal/günahkâr” ya da “anne/dişi” stereotipleri ile temsil edilmektedir. Medya tarafından sıklıkla kullanılan bu mitlerin Batı kültüründeki ‘Meryem’ ve ‘Havva’ temsilleri ile son derece benzerlik taşıdığı görülmektedir. Meryem ile bütünleştirilen kadın tasviri kutsal ve erişilmez olandır; Havva ile simgelenen ise erkeği hataya sürükleyen ve dikkat edilmesi gereken kadındır (Sevim, 2005, s. 22). Bu bağlamda söz konusu mitlerin kaynağını bu figürlerden aldığını söyleyebiliriz.

Butler ve Paisley televizyon, gazete, radyo ve sinema alanındaki kadın temsillerine ilişkin yapılan araştırmalardan yola çıkarak bir cinsiyetçilik ölçeği oluşturmuşlar ve kadın temsillerini 5 grupta toplamışlardır. 1)aptal, seksi ya da kurban konumundaki nesneleştirilmiş kadın 2)kendinden beklenen rolü yerine getiren ve hayatında evi temel alan fedakâr eş, anne vb. kadın 3)geleneksel rolüyle mesleğini birlikte yürüten kadın 4)erkekle eşit olan kadın 5)standardize edilmemiş kadın (Tanrıöver, 2012, s. 157).

Türkiye açısından olaya yaklaştığımızda da yine benzer bir tablo ile karşılaşmaktayız. Nitekim bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar Türk medyasının Batı medyasından çok da farklı olmadığını; kadınların genellikle anne ve eş; cinsel bir meta ya da kurban olarak stereotipleştirildiğini ortaya koymaktadır (Tanrıöver, 2012, s. 158).

Yazılı ve görsel medya içeriklerinde kullanılan bu basmakalıp kadın stereotipleri Lipmann’ın ifadesiyle (1998) “kafamızda bazı resimlerin” oluşmasına neden olmaktadır. Mevcut kültürel yapının yanında medyanın da aracılık ettiği bu durum kadına/kadınlık algısına ilişkin bir ön kabul oluşturmakta dolayısıyla kafamızdaki kadınlık imgeleri medyanınki ile paralellik gösterir hale gelmektedir. Şimdiye dek verilen örnekler dikkate alınırsa medyada sergilenen kadınlık imgelerinde kadının ‘ev, aşk ve cinsellik’ anlamına geldiğini rahatlıkla görebiliriz; anlamına gelmediği şeyler ise ‘para, iş, sınıf ve siyasettir’ (Williamson, 1998, s.

139). Toplumsal belleğimizde de kadın denildiğinde aşağı yukarı aynı kavramlar akla gelmektedir. Bu da kafamızdaki imajların en önemli dayanaklarından birinin medya olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta ise kadına ilişkin tasarlanan imgelerin ortaya koydukları kadar gizlediklerinin de önemli olduğudur (Williamson, 1998, s. 139). Eş deyişle kadın denildiğinde akla gelenler kadar akla gelmeyenlerin de üzerinde durulması gerekir. Söz gelişi iş, bilim ya da siyaset gibi ‘ciddi’ konular kadını değil de erkeği çağrıştırmaktadır. Böylesi bir anlam dünyasında kadın “sembolik olarak imha”² edilmektedir.

Kadınların medyada temsil edilirken belirli stereotipler arasında sıkışıp kalmaları ve bu şablonlara uymayan kadınların marjinalleştirilmelerinin yanında medyadaki bir diğer problemlili alan da kadın bedeninin metalaştırılmasıdır (Çelenk, 2010, s. 235). Kadını salt seyirlik bir nesneye indirgeyen beden teşhirciliği anlayışı sadece filmlerde ya da reklamlarda değil bizzat haberlerde de etkin biçimde varlık göstermektedir. Öyle ki sadece yaşam tarzı haberlerinde değil şiddet içerikli haberlerde dahi kadın bedeni bir tüketim nesnesi haline dönüşebilmektedir. Sontag (2005, s. 40) acı çeken bedenleri görme merakının neredeyse çıplak bedenlere gösterilen arzulu merak kadar şiddetli olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla mevcut güzellik kalıplarına uygun kadın bedeni bir fetiş objesi olarak sunulurken; örselenmiş bedenler de yine meraklı bakışlar için rahatlıkla teşhir edilebilmektedir.

Gazetelerin sıklıkla kullandığı bir uygulama kadın bedeninin sömürülmesinin en bariz örneklerinden biri olarak gösterilebilir. Dolgu olarak niteleyebileceğimiz kimi haberlerde kadın, konu mankeni olarak kullanılmaktadır. Bu temsil biçiminin vardığı son nokta ‘arka sayfa güzeli’ olgusudur. Popüler gazetelerin neredeyse tümünde gazetenin en son sayfasına seyirlik bir kadın fotoğrafı koymak artık bir gelenek halini almıştır (Tanrıöver, 2012, s. 160). Hatta son yıllardaki uygulamalarda ‘konu mankeni kadınlar’ artık bizzat gazetenin vitrinine de taşınmaktadır.

Kadın bedeninin metalaştırılması kimi zaman kültürel ve politik uzantıları olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. National Geographic dergisinde sıklıkla siyah kadının cinselliğine vurgu yapılması ve bu kadınların ‘en yerli’ halleri ile fotoğraflanmaları söz konusu duruma ilişkin yerinde bir örnektir (Lutz ve Collins, 2012). Dergide yer alan siyah kadın imgeleri ırksal olduğu gibi cinsiyet açısından da bir ayrımcılığa işaret etmektedir.

Haber Medyasında Kadının Temsili

Haberlerin kadın karşısındaki tutumu diğer medya içeriklerinden farklı değildir. Alışlageldiği üzere haberlerde de kadınlar, kadın hareketleri ve kadınlara ilişkin konular ya

² Kavram George Gerbner’a aittir.

görmezden gelinmekte ya da belirli biçimlerde ele alınmaktadır (Rakow ve Kranich, 2002, s. 516). Küresel Medya ve Gözlem Projesi (Global Media Monitoring Project) tarafından 2005 yılında 76 ülkede gerçekleştirilen araştırma sonuçları söz konusu durumu somut şekilde ortaya koymaktadır. Televizyon, gazete ve radyo haberleri taranarak yürütülen araştırmaya göre kadınların haber medyasındaki temsil oranı yüzde 21’dir. Araştırma sonuçlarına göre kadınların en az yer aldığı haber başlıkları “ciddi konular” olarak adlandırılan siyaset ve ekonomi haberleridir. Kadınların en yüksek temsil oranına ulaşabildikleri haber konuları ise magazin ve sanattır. Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu da haberlerde yüzde 19 oranında mağdur kadın portrelerine yer verilmesi, erkek mağdur portrelerinin ise yüzde 9 oranında olmasıdır (www.kadininstatusu.gov.tr). Bu araştırma verileri Türkiye’yi kapsamamaktadır. Fakat ülkemizde yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. BİA Projesinin verilerine göre 1 yıl boyunca 12 gazetede yayımlanan 493 bin 103 haberin sadece 3 bin 453’ü kadınlarla ilgilidir. Yine Gencel Bek tarafından gerçekleştirilen ‘Medya ve Toplumsal Katılım’ araştırmasında kadınların erkeklere oranla haberlerde daha az temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır (Alankuş, 2012, s. 39-40).

Burada kadınların haberlerdeki temsil oranının yanında üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer konu da kadınların haberlerde nasıl temsil edildiğidir. Tıpkı dizi, film, reklam vb. medya içeriklerinde olduğu gibi haberlerde de kadın bedeninin teşhir edilmesi, kadınların sansasyonel bir malzeme olarak kullanılması söz konusudur. Bunun yanında haberlerde en sık kullanılan temsil biçimlerinden biri de kadının kurbanlaştırılmasıdır. Aslında burada temsil edilen kadının kendisi olmayıp kadının çaresizliği, mağduriyeti ve kimi zaman da kurban olmayı “hak etmiş” olmasıdır (Tanrıöver, 2012, s. 161).

Haber üretimi sürecinde hâlihazırda var olan bu ve benzeri cinsiyetçi kodlar işlerlik kazanmakta, haberler bu doğrultuda yapılandırılmaktadır. Bu kodlar kadını edilgin kılan ve cinselliğin göstergesi haline dönüştüren birtakım anlatımlara dayanmaktadır. Habere konu olan aktör kadın ise cinsiyetini belirten bir ifadenin kullanılması, kadınların yaşının ve medeni durumunun belirtilmesi, kadınların fiziksel görünüşünü betimleyen ifadelerin haberde yer alması, kadınların, erkeği merkeze alan eş, kız arkadaş, metres gibi ifadelerle adlandırılması en sık kullanılan cinsiyetçi haber pratikleridir (Dursun, 2010, s. 23). Söz gelişi geçtiğimiz haftalarda popüler bir gazete bir cinayet haberini “*Tanıştı eğlendi vuruldu*” başlığı ile vermiştir. Haberde C.K.³ adlı kadının yeni tanıştığı A.K.O. tarafından öldürüldüğü anlatılmaktadır. Haberin ayrıntılarında kadının sekreterlik yaptığı, 27 yaşında olduğu, eşinden iki ay önce

³ Kadının adı açık şekilde haberde yer almaktadır.

boşandığı ve bir çocuk annesi olduğu bilgilerine yer verilmiştir. Burada dikkat çeken ayrıntı, öldürülen kadının medyada genellikle olumsuz biçimde tasvir edilen meslek ve medeni durum şablonlarına tıpatıp uymasındır. Bu nedenle yaşanan olayla bağıntısız olmasına rağmen haberde bu ayrıntılara yer verilmiş ve olayın etkilenen aktörü konumundaki kadın, mevcut şablonlara yerleştirilerek haberin nasıl anlamlandırılması gerektiğine doğrudan müdahale edilmiştir. Öte yandan olayın etkileyen aktörü konumundaki cinayet zanlısı hakkında sadece “çeşitli suçlardan sabıkalı olduğu” ve cinayeti nasıl işlediği bilgisi haberde yer almaktadır. Fakat zanlının kaç yaşında olduğu, medeni durumu, ne iş yaptığı hatta adının ne olduğu bile bilinmemektedir. Haberde cinayetin neden işlendiği de belirtilmemiştir. Örnek olaya ilişkin değinilmesi gereken bir diğer husus ise haberin başlığıdır. Örtük olarak olumsuz bir yargı içeren başlık, aktarılan olayın ne şekilde algılanması gerektiği konusunda okuru manipüle etmekte ve gerçekleştirilen eyleme dolaylı olarak bir meşruiyet kazandırmaktadır.

Aslında televizyon ve gazete haberlerinde bu konuya ilişkin çok sayıda örnek gösterilebilir. Fakat bu örnek bile tek başına, haberciliğin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan söylemsel pratikleri hakkında önemli ipuçları vermek için yeterlidir.

Medya İçeriklerinde Şiddet Olgusu

Şiddet, bireyin güç kazanmak ya da mevcut gücünü elde tutmak için kullandığı bir araçtır (Trend, 2008, s. 160). Büyük Türkçe Sözlük şiddeti “karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma” ya da “duygu ve davranışta aşırılık” şeklinde tanımlamaktadır. Kelimenin birinci anlamı fiziksel şiddeti açıklarken ikinci tanımlamada duygusal şiddete de gönderme yapılmaktadır. Her ne kadar şiddet denildiğinde öncelikli olarak fiziksel güç kullanılarak yapılan bir eylem akla geliyorsa da kimi zaman insanlar “burnu bile kanamadan” şiddete maruz kalabilmektedirler. Dolayısıyla şiddet içinde birden çok anlam barındıran bir kavramdır. Bunun nedeni ise şiddetin çeşitlilik göstermesidir. Genelde bireyin özelde ise kadının karşılaştığı şiddet türleri arasında en bilinen olanı ‘fiziksel şiddet’ tir. Burada güçlü olanın her türlü kaba kuvveti korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak karşı tarafta kullanması söz konusudur. Dolayısıyla şiddete uğrayan kişinin canı ve bedensel bütünlüğü risk altındadır. Kadına uygulanan fiziksel şiddet, bağırma, itip kakma, dövme kısacası onu fiziksel anlamda darp etme olarak kendini göstermektedir (Yaktıl Oğuz, 2010, s. 435; Bilican Gökkaya, 2011, s. 103). Ancak ne var ki kimi zaman kadınlara uygulanan fiziksel şiddet yaralanma ya da ölümle sonuçlanmaktadır.

Bir diğer şiddet türü ‘duygusal/psikolojik’ şiddettir. Tüm şiddet türlerinin bir şekilde duygusal/psikolojik şiddeti içerdiği düşünülürse bu şiddet şekliyle sıklıkla karşılaşmak mümkündür. Burada kişinin/kadının kendini yetersiz ve zayıf hissetmesi amaçlanır ve

kişi/kadın çeşitli hakaretlere, aşağılayıcı davranışlara, duygu sömürüsüne, olumsuz birtakım tutum ve eleştirilere maruz kalmaktadır (Yaktıl Oğuz, 2010, s. 435). Son yıllarda adını sıklıkla duyduğumuz ‘mobbing’ kavramı da şiddetin sadece kaba kuvvet kullanılarak uygulanmadığına, kişilerin psikolojik anlamda da şiddete maruz kalabileceğine dikkat çekmesi açısından önemlidir.

Kişinin ve özellikle de kadının karşılaştığı başka bir şiddet türü ise ‘*ekonomik şiddettir.*’ Kadın ev içinde ve dışında çeşitli şekillerde ekonomik şiddete uğrayabilmektedir. Ekonomik şiddet, kadının istediği halde çalışmaması ya da çalışıyorsa gelirine el konulması, mirastan yoksun bırakılması, boşanması halinde nafaka ödenmemesi gibi ev içi meselelerden başlayarak, -sadece cinsiyetinden ötürü- düşük statülü ve az gelirliliğe uygun görülmesi, sosyal güvenceden yoksun bırakılması, işgücü piyasasında eşitlikçi olmayan bir muamele görmesi gibi ev dışı durumlarda da kendini göstermektedir (Işık’tan akt. Bilican Gökçaya, 2011, s. 104-105). Ekonomik şiddetin bir yanı sıra fiziksel ve duygusal şiddet ile girift bir ilişki içinde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim birçok kadın ekonomik sorunlardan kaynaklı olarak aile içinde fiziksel şiddet görmekte ya da küçük düşürücü söz ve davranışlara maruz kalmaktadır. Hatırlanacağı gibi medyaya yansıyan şiddet ve cinayet haberlerinde ‘işsiz koca’ ya da ‘ekonomik sorunlar nedeniyle cinnet getiren baba’ gibi tanımlamalara sıklıkla yer verilmektedir.

Bunlara ek olarak genellikle kadının maruz kaldığı bir diğer şiddet türü ise ‘*cinsel şiddet*’tir. Burada kadının isteği ve iradesi dışında cinselliğin bir dayatma, tehdit ve sindirme aracı olarak kullanılması söz konusudur (Yaktıl Oğuz, 2010, s. 436).

Özellikle fiziksel ve duygusal şiddet çizgi filmlerde dahil olmak üzere her türlü medya içeriği tarafından sıklıkla kullanılan temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır. Medya profesyonellerine göre bunun temel sebebi, toplumun şiddetle yüklü olması eş deyişle içinde yaşadığımız dünyanın kötülüklerle dolu olması ve medyanın da sorumluluğu gereği bunu topluma göstermek zorunda kalmasıdır. Fakat medya yapılanmasının her şeyden önce tecimsel bir temele dayalı olduğu düşünüldüğünde medyada yer alan şiddetin ve giderek artan dozunun gerisindeki asıl sebebin daha çok kâr elde etmek olduğu açıkça görülmektedir (Özer ve Özer, 2010, s. 51-52).

Televizyon kanallarının ya da gazetelerin daha çok kişi tarafından ilgi görmek adına şiddet içeriklerini yoğun biçimde vermesi birçok açıdan alıcı kitleyi olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Çünkü bireyler bu şekilde bir tür şiddete maruz kalmaktadırlar. Birçok teorisyen şiddet içerikli görsellere maruz kalmanın şiddete uğramakla eş değer olduğunu savunmaktadır (Erdal, 2012, s. 13). Her ne kadar medya ve şiddet arasındaki ilişkiye yönelik

yapılan çalışmalarda henüz bir fikir birliğine varılamamışsa da, ilgili literatürde toplumdaki şiddet oranlarının artmasında medyanın da payının olduğunu gösteren ya da şiddet içerikli yayınların çocukları/gençleri daha saldırgan yaptığını ortaya koyan çok sayıda araştırma mevcuttur.

Gazetelerde Yer Alan Şiddet Haberlerinde Kadının “Mağdur” Olarak Konumlandırılması

İnsanlar hemen her gün televizyon ve gazetelerde çok çeşitli şiddet eylemleri ile karşılaşmaktadırlar. Şiddet unsurunun en etkin kullanıldığı alan ise hiç şüphesiz haberlerdir. ‘Haber’ denildiğinde öncelikli olarak insanların can sıkıcı olayları hatırlaması bunun somut bir göstergesidir. Fakat ilginç olansa insanların darp, cinayet, tecavüz ya da kaza gibi haberleri nedenli can sıkıcı buluyor olsalar da bu haberlere kayıtsız kalmamaları ve içeriklerini merak etmeleridir. Bu nedenle televizyon ve gazete haberleri bu tür konulara yoğunluk vermektedir. Ancak çalışmanın sınırlılıkları gereği bu makalede sadece gazete haberlerinde yer alan şiddet olgusu irdelenecektir.

Gazeteler şiddet içerikli olaylara oldukça ağırlık vermekte ve söz konusu olayları ayrıntılı şekilde okurları ile paylaşmaktadır. Bilindiği gibi gazetelerin yalnızca bu haberlere yer verdiği belirli bir sayfaları bile mevcuttur. Gazetecilik jargonunda “üçüncü sayfa haberleri” olarak karşılık bulan bu durum artık Türk medyasında bir gelenek halini almıştır. Bu şekilde nitelenen haberlerin önemli bir bölümünde kadınlar ‘etkilenen aktör’ konumundadırlar; ya darp edilmiş ya taciz edilmiş ya da cinayete ‘kurban’ gitmişlerdir. Şunu belirtmek gerekir ki kadınlar sadece olay öldürme ile sonuçlandığında değil birçok durumda ‘kurbanlaştırılmaktadır.’ Dayak yiyen, tecavüze uğrayan, aldatılan, başına bin bir felaket gelen kadınlar haberlerin sıklıkla kurbanlaştırdığı kadın stereotipleridir (Tanrıöver, 2012, s. 161). Bu nedenle bu tip haberlerde kadınlar için “çaresiz”, “zavallı”, “talihsiz” gibi adlandırmalar yapılmakta ve “*kan gölünde yatan*”, “*acı içinde kıvranan*” gibi betimlemeler çokça kullanılmaktadır.

Bu sınıfta değerlendirilen haberlerin tamamına yakını ‘olaya dayalı’ haber çerçeveleri ile okurlara aktarılmaktadır. Bu nedenle özellikle kadınların maruz kaldığı şiddet haberleri bir olgu olarak genel ve soyut bir bağlamda ele alınmamakta; bunun yerine somut örnekler üzerinden kişiselleştirilerek verilmektedir (Iyengar, 2002, s. 407-408). Bu da olayların mümkün olduğunca dramatize edilerek sunulmasına imkân tanımaktadır. Formatı gereği bu tür haberlerde sansasyonel bir üslup benimsenmekte ve haberler dikkat çekici bir hale getirilmektedir. Bu anlayış ise şiddeti toplum merkezli olmaktan uzaklaştırarak birey merkezli bir soruna indirgemektedir.

Erkek şiddeti haberlerinde şiddetin uygulanma şekli ayrıntılı olarak aktarılarak haberin şiddet dozu ve çekiciliği arttırılmaktadır. Şiddet betimlemeleri birçok insana gündelik hayatlarında asla karşılaşamayacakları deneyimler hakkında fikir vermektedir (Trend, 2008, s. 51). Bu nedenle birçok kişi tarafından merakla okunmaktadır. Fakat söz konusu durum birçok eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Bu eleştirilerin kaynağını ‘*önceleme etkisi*’nden aldığını söyleyebiliriz. Buna göre medyadaki şiddet sunumları, gerçek hayatta da benzer fikirlerin geliştirilmesi olasılığını arttırmaktadır (Erdal, 2012, s. 43). Bu da gazetelerdeki şiddet haberlerinin üslubunun sadece cinsiyet ayrımcılığı açısından değil birçok açıdan sorunlu olduğunu göstermektedir.

Kadına uygulanan şiddet haberleri dramatize edilerek verildiğinde içerik açısından olduğu gibi görüntü açısından da iyi malzeme sağlamaktadır. Bu tür haberlerin önemli bir bölümünde şiddeti uygulayan kişi ya da kişilerin değil şiddet gören kadınların görselleri kullanılmaktadır. Kocasının, babasının ya da çocuğunun şiddetine uğrayan kadının örselenmiş bedeni etik sınırları aşarak, meraklı gözler için açıkça sergilenmektedir. Bu durum şiddet görmüş kadın imgesinin medya tarafından kitschleştirilmesinin çarpıcı bir örneğidir.

Berger (2010, s. 50), çıplak kadın resimlerinin, kadını seyirlik bir nesneye dönüştürdüğünü söylemektedir. Ona göre kadın bu resimlerde kendi başına çıplak değildir. Seyircinin onu gördüğü biçimde çıplaktır. Aynı tespiti gazetelerin seyirlik hale getirdiği kurbanlaştırılmış kadınlar için de yapabiliriz. Gazete sayfalarında büyük şekilde ve buzlanmadan verilen mağdur kadınlar/cesetler kendi başına yeterince mağdur değildir. Ancak okurun onları gördüğü biçimde mağdurdur. Bu nedenle mağdurluğun derecesini belirleyecek olan okur için onların en acınası, en zavallı halleri gazete sayfalarına taşınmaktadır. Kan gölünde yatan cansız bir bedenın yakın çekim görüntüsünün, uzaktaki cansız bir bedenın görüntüsüne tercih edilmesinin sebebi de tam olarak budur (Potter ve Smith, 2000, s. 302).

İnsanların şiddet dozu yüksek fotoğraflara olan ilgisini bilen medya çalışanları bu nedenle sıklıkla bu tür fotoğrafları tercih etmektedirler. İnsanların neden bu görüntülere bakmaktan zevk aldıkları ise üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir konudur. Sontag (2011, s. 199), korkunç fotoğraflara bakma arzusu duyan kişilerin bu sayede musibetlerden uzak kalmış olma duygusunu pekiştirdiklerini ve bir tür rahatlama sağladıklarını ileri sürmektedir. Sontag’a göre, bu duygunun kökeninde ‘orada’ değil ‘burada’ olmak yatmaktadır. Dolayısıyla bu tarz görüntüler, bakan kişide bir tür katharsis etkisi yapmaktadır diyebiliriz.

Araştırmanın Amacı ve Örnek Olayı

Bu çalışmada erkek şiddeti haberlerinin gazetelerde ele alınış biçimi sorgulanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın teori kısmında kadının medyadaki temsili ve şiddet haberlerindeki sunumu tartışılmış; çalışmanın çözümleme bölümünde ise teorik çerçeveden hareketle kadınların şiddet haberlerinde ‘kurban/mağdur miti’ ile temsil edildiği varsayımından yola çıkılmıştır. Çalışmada genelde medya özelde haberlerdeki seksist bakış açısının, çözümlemeye konu olan haber fotoğrafındaki yansımalarını göstergebilimsel bir değerlendirme ile ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmanın örnek olayını 7 Ekim 2011 tarihli Habertürk gazetesinde yer alan “*Kadına Şiddette Son Nokta*” adlı habere ait fotoğraf oluşturmaktadır. Söz konusu fotoğraf haberlerdeki ‘mağdur/kurban’ kadın mitinin ekstrem bir örneği olması sebebiyle göstergebilimsel bir analize tabi tutulmak üzere özellikle tercih edilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada kalitatif bir araştırma tekniği olan göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Habertürk gazetesinde yer alan “*Kadına Şiddette Son Nokta*” adlı habere ait fotoğraf Saussure’cü bir bakış açısı temel alınarak analiz edilmiştir. Fotoğrafın anlamsal kodları dizisel ve dizimsel ilişki içinde ele alınarak çözümlenmiştir.

Göstergebilim

Göstergebilimi genel anlamda gösterge ve gösterge sistemlerini inceleyen ve anlamlandıran bir bilim dalı olarak adlandırabiliriz. Ancak göstergebilime geçmeden önce gösterge kavramına değinmek gerekmektedir. Gösterge kısaca kendi dışında bir başka şeyi düşündüren, gösteren, temsil eden biçim, nesne, görünüş veya bir olgudur (Rifat, 2009, s. 11). Bu bağlamda göstergeler belirli anlamlar ile kodlanmıştır. Dolayısıyla işlevselliklerinin yanında bilgi aktarıcılığı rolünü de üstlenmektedirler. Örneğin herhangi bir otomobil, bir araç olmanın yanında sahibinin statü derecesini yansıtan bir göstergedir. Tıpkı bunun gibi bir giysi birincil işlevinin yanında onu giyenin ilginçlik ya da rahatına düşkünlük derecesi hakkında bilgi verme işlevini de yüklenen bir göstergedir (Barthes, 2009, s. 185, 197). Benzer şekilde kişiler arasındaki konuşma mesafesi, üniforma ve armalar, sembol ve işaretler hepsi birer gösterge örneğidir (Guiraud, 1994). Şunu belirtmek gerekir ki bir şeyin gösterge olabilmesi her şeyden önce kullanıcıların kabulüne bağlıdır (Fiske, 1996, s. 63). Çünkü göstergeler de dahil olmak üzere her anlatım biçimi toplumsal alışkanlıklara eş deyişle toplumsal bir sözleşmeye dayanmaktadır (Saussure, 1976, s. 62). Dolayısıyla göstergelerin iletişimsel boyutunun ortaya konması için birtakım anlamsal kodların bilinmesi gerekmektedir. Bu kodların çözümlenmesi noktasında ise göstergebilim son derece yol gösterici olmaktadır.

Kuramsal dilbilimin önemli isimlerinden Ferdinand de Saussure dili bir göstergeler sistemi olarak görmesi itibariyle, gösteren, gösterilen ve gösterge kavramlarını geliştirerek göstergebilimin temellerini atmıştır (Saussure, 1976).

Göstergebilimin gelişmesine katkıda bulunan bir diğer önemli kuramcı Charles Sanders Peirce'ün adını da burada anmak gerekmektedir. Peirce, görsel göstergeler (belirti, ikon ve simge) üzerinde yoğunlaşmış ve görüntü okumaları konusunda göstergebilim alanına katkı sağlamış bir kuramcıdır (Bourse ve Yücel, 2012, s. 184). Saussure ve Peirce'ün ardından bu alanın oldukça gelişmesini sağlayan çok sayıda kuramcı yetişmiş ve alanyazına önemli kavram ve çalışmalar kazandırmıştır. Fakat çalışmanın sınırlılıkları gereği bu kuramcılardan sadece 'görsel göstergebilimin' yolunu açan Roland Barthes'a değinilecektir. Barthes 1964 yılında yayımladığı '*İmgenin Retoriği*' adlı makalesinde bir makarna markası olan 'Panzani' reklamını analiz etmiştir. Bu nedenle söz konusu makale, görsel göstergebilimin kurucu metinlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Barthes'ın fotoğraf üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çözümler de yine görsel göstergebilim açısından önem taşımaktadır. Barthes fotoğrafa yapılan her müdahalenin (çerçeveleme, uzaklık vs.) anlamı etkilemesinden ötürü ayrı ayrı incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren Barthes ile birlikte görsel göstergebilim eş deyişle imge göstergebilimi kuramsal açıdan önem kazanmaya başlamış ve günümüze dek reklam, gazetecilik, sinema gibi çok çeşitli alanlarda sıklıkla kullanılmıştır (Yücel, 2013, s. 86-88). Bu çalışmanın örnek olayını oluşturan fotoğrafın çözümlenmesi sürecinde de yine Barthes'ın önerileri dikkate alınmıştır.

“Kadına Şiddete Son Nokta” Adlı Habere Ait Fotoğrafın F. de Saussure’e Göre Göstergebilimsel Analizi

Bu çalışmanın örnek olayını oluşturan ve Saussure'cü bir çizgide çözümlenen haber fotoğrafı, Habertürk gazetesinin birinci sayfasında ve 31,3x11,8 cm ebadında kullanılmıştır. Sürmanşetten verilen fotoğrafta kocası tarafından öldürülen Ş.E. adlı kadının cansız bedeni yakın planda yer almaktadır. Belden yukarısı çıplak olan kadının yüzü, sırtındaki bıçak ve vücudundaki kan izleri buzlanmadan verilmiştir.

Fotoğrafın Gösteren ve Gösterilen Açısından Anlamlandırılması

Saussure için gösterge, bir gösteren ve gösterilenden oluşmaktadır. Gösteren, gösterenin fiziksel varlığını yani gösterenin algıladığımız imgesini temsil etmektedir. Gösterilen ise gösterenin göndermede bulunduğu zihinsel kavramdır. Gösteren ve gösterilenin birlikte anlamlandırılması sonucunda gösterenin dışsal gerçekliği yani anlamı ortaya çıkmaktadır (Fiske, 1996, s. 67). Saussure (1976, s. 118), gösterilen aracılığıyla zihinde oluşan kavramın, çağrışımsal bağıntılardan bağımsız olmadığına dikkat çekmektedir. Bu da

gösterilenin birden çok kavrama işaret edebileceği anlamına gelmektedir. Barthes'ın, göstergeler aracılığı ile inşa edilen anlam yapısının o anda orada bulunan göstergesel unsurlarla ilgili olduğu kadar, o anda orada bulunmayan göstergesel unsurlarla da ilintili olduğuna dikkat çekmesi de yine çağrışımlarla ilgilidir (Sancar, 2008, s. 97). Bu çağrışımsal kavramlar, Saussure'ün öngördüğü gibi anlamsal ortaklık dolayısıyla ortaya çıkabileceği gibi kişilerin algı dünyalarının gösteren ile etkileşime girmesi sonucunda da bellekte canlanabilmektedir. Kişilerin algı düzeylerinin şekillenmesinde birtakım kişisel özelliklerin dışında hâkim kültürel pratikler de etkili olmaktadır. Bu anlamda gösterilen salt bireye özgü bir anlam taşıyabileceği gibi toplumsal uzlaşımlara dayalı genel bir anlama da gönderme yapabilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle fotoğraf göstergesindeki kadın imgesinin gösteren ve gösterilenden yola çıkılarak ne anlama geldiği irdelenmiştir. Göstergebilimsel çözümlenmelerde üzerinde çalışılan her türlü materyal metin kapsamına girmektedir. Bu bağlamda metin sadece yazılı metinleri değil bir fotoğrafı, filmi ya da reklam afişini de kapsamaktadır (Parsa ve Parsa, 2012, s. 21). Bu çalışmanın metnini çözümlenmeye tabi tutulan haber fotoğrafı oluşturmaktadır. Buna göre söz konusu fotoğraf farklı açılardan okunmaya çalışılmış ve görünenin altındaki görünmeyen anlamlar sorgulanmıştır.

Tablo 1. Göstergenin Çözümlemesi

Gösterge	Fotoğraf
Gösteren	Kocası tarafından bıçaklanan kadının cansız bedeni.
Gösterilen	Kadınlar savunmasız ve zayıf varlıklardır. Bu nedenle karşı cinsin şiddetine karşı koyamamaktadırlar. Gördükleri şiddet kimi zaman ölümlerle sonuçlanabilmektedir.

Fotoğraftaki kadın imgesi, kadını güçsüz erkeği ise güçlü bir pozisyonda konumlandırmaktadır. Erkek doğası gereği daha saldırgandır. Kadın ise korunmasızdır. Bu nedenle dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye açıktır. Dolayısıyla bu görüntüde medyanın başat mağdur kadın miti yeniden üretilmiştir. Bu da medyanın cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir anlam dünyasına sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kadın imgesindeki şiddet dozunun oldukça fazla olması toplumsal cinsiyet eşitliğinin yanında gazetecilik meslek etiğinin de ihlâl edildiğinin bir göstergesidir. Gazetelerin ekonomik kaygılar nedeniyle haberlerdeki şiddet dozunu giderek arttırması etik sınırları zorlamaktadır. Burada etik açıdan sorunlu olan durum sadece şiddet içerikli bir görüntü kullanılmış olması değildir. Fotoğraftaki kadının kendi iradesi dışında yarı çıplak bir şekilde görüntülenmesi ve bu görüntünün tüm açıklığı ile

kullanılması da bir diğer etik ihlâlidir. Öldürülen kadınının fütursuzca bedeninin sergilenmesi medyadaki seksist anlayışın bir ürünüdür.

Fotoğrafın Dizimsel ve Dizisel Olarak Çözümlemesi

Saussure'ün göstergebiliminde, göstergeler kodların içinde iki şekilde; dizimsel (syntagm/artzamanlı) ve dizisel⁴ (paradigm/eşzamanlı) olarak organize olmaktadır. Dizimsel yapı, metni biçimlendiren olaylar zinciri üzerinde durur; dizisel yapı ise metin içinde saklı olan, çiftler halinde düzenlenmiş karşıtlıkları arar. Dizimsel ve dizisel boyutlar bir yatay ve düşey eksen üzerinde değerlendirildiğinde; yatay eksen dizimseldir, birleştirme işlevi görür. Dikey eksen ise diziseldir ve seçim işlevini yerine getirir (Parsa ve Parsa, 2012, s. 158; Berger, 1993, s. 19). Bu anlamda göstergebilimsel çözümlemede bir metni incelemek yalnızca bir sözcükten/görüntüden öbürüne geçmek değil aynı zamanda bir düzeyden öbürüne geçmek demektir (Barthes, 2009, s. 107).

Metin yapısını oluşturan dizi ve dizim ilişkilerinde ideoloji ve değerlerin de belirlediği bir seçme ve birleştirme söz konusudur (Parsa ve Olgundeniz, 2014, s. 101). Bu bağlamda dizimsel boyutta neyin neyi izleyerek birleştirildiği; dizisel boyutta ise neyin neden seçildiği önem taşımaktadır (Parsa ve Parsa, 2012, s. 155,166).

Bu çalışmada göstergebilimsel olarak incelenen haber fotoğrafı, gösteren ve gösterilenler açısından değerlendirilmesinin ardından ikinci bir çözümlemeye tabi tutulmuştur. Fotoğraf dizimsel ve dizisel boyutta da analiz edilmiştir.

a)Fotoğrafın Dizimsel Düzeyde İncelenmesi

Bir paradigmadan seçilen bir birim aslında diğer birimler ile birleşiktir. Bu birleşim dizim olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla dizim bir zincir biçiminde gerçekleşmektedir (Fiske, 1996, s. 84; Barthes, 2009, s. 65). Bunu aynı kıyafette etek, ceket, bluz gibi farklı öğelerin bir arada bulunması gibi düşünebiliriz (Barthes, 2009, s. 64). Benzer şekilde salonumuzu döşeme tarzımız masa, sandalye, halı ve benzerlerinin paradigmalarından yapılan seçimlerin bir dizimidir (Fiske, 1996, s. 84).

Yukarıda yer alan örnekler gibi bir metni oluşturan göstergeler de dizimsel bir yapı içerisinde örgütlenmektedir. Bu nedenle incelenmek istenen metnin yapısı ve bölümleri arasındaki ilişkiyi açıklamak için öncelikle metnin dizimsel olarak çözülmesi gerekir. Çünkü bir göstergenin anlamı görece olarak diğer göstergelerle olan ilişki tarafından belirlenmektedir (Parsa ve Parsa, 2012, s. 166).

⁴ Saussure dizisel yerine 'çağrışımsal' kavramını kullanmaktadır. Fakat Saussure'den günümüze çağrışımsal düzlemin çözülmesi, çok büyük bir ilerleme göstermiş, adı da değişmiştir (Barthes, 2009, s. 62). Bu nedenle bu çalışmada da alanyazında kabul gören 'dizisel' kavramı kullanılmıştır.

Çalışmada görsel bir metin olarak okunan haber fotoğrafı dizimsel olarak incelenmiş; neyin neyle birlikte ve hangi sıra ile verildiği çözümlenmiştir.

Habere ilişkin tüm dilsel göstergeler (başlık, spot vs.) fotoğrafın üzerinde konumlandırılmıştır. Gözün soldan sağa bir yol izlediği düşüncesinden hareketle fotoğrafın çözümlenmesi soldan sağa doğru bir sıralama izlenerek yapılmıştır.

Fotoğrafın en üst kısmında haberin başlığı yer almaktadır. Haber “*Kadına şiddette son nokta*” başlığı ile okurlara aktarılmıştır. Başlık sarı renkte, büyük puntolarla ve bold (kalın) olarak verilmiştir.

Görsel algılamada en önemli uyaranlardan biri renk kodlarıdır. Çünkü renk kodlarının psikolojik etkileri anlamın algılanmasında ve üretilmesinde doğrudan rol oynamaktadır (Parsa ve Parsa, 2012, s. 47). Başlıkta sarının kullanılması bu rengin dikkat çekici bir özelliğe sahip olması ile açıklanabilir. Burada amaçlanan ise okurun gazeteye baktığı anda öncelikli olarak bu habere yönelmesini sağlamaktır. Başlığın büyük puntolarla ve kalın karakterlerle verilmesi haber hiyerarşisi anlamında bu haberin diğerlerinden daha önemli olduğu bilgisini vererek, okur üzerinde yine yönlendirici bir etkiye bulunmaktadır.

Şiddet haberlerine atılan başlıklar, okurları kimin saldırgan kimin kurban olduğu konusundaki uzlaşım sal düşüncelere doğru itmektedir (Fiske, 1996, s. 33). “*Kadına şiddette son nokta*” başlığı, şiddet uygulayanı edilgin kılan; şiddet göreni ise öne çıkaran bir başlıktır. Dolayısıyla burada kadın “kurban” konumundadır. Bu bağlamda söz konusu başlık, fotoğrafta acınası şekilde yer alan kadın imgesi ile uyum içindedir.

Okurun baktığı açıdan fotoğrafın en solunda, olay hakkında bilgi veren iki spot bulunmaktadır. Spotlar alt alta verilmiştir. Birinci spotta Ş.E.⁵ adlı kadının nereli olduğu, kaç çocuğunun bulunduğu, kocasının işsiz olduğu, 19 yıldır kocasından dayak yediği, sığınma evine yerleştiği fakat kocasının ısrarı üzerine evine geri döndüğü bilgileri yer almaktadır. İkinci spotta ise “gözü dönmüş kocanın” karısını bıçakladıktan sonra tüpü açıp evi ateşe verdiği, kadının “acılar içinde kıvrandı”, itfaiyenin onu “kanlar içinde buldu”, kocasının “ihanete uğradığı” gerekçesi ile kadını bıçakladığı bilgilerine yer verilmektedir. Olayın ayrıntılarına ilişkin spotta yer alan bu bilgiler haberciliğin kadına yönelik klişeleşmiş kodları doğrultusunda dizimsel bir eksen içinde verilmiştir. Bu anlamda spotlarda yer alan bilgilerin kurgusunda bilinçli bir sıra izlenmiştir. Tıpkı haberin başlığında olduğu gibi spotlarda da şiddete maruz kalan taraf öne çıkarılmış; şiddeti uygulayan koca figürü ise geri planda bırakılmıştır. Öte yandan şiddeti uygulayan taraf için kullanılan “gözü dönmüş” eğretilemesi bu kişinin öfkeden ne yaptığını

⁵ Kadının adı açık şekilde haberde yer almaktadır.

bilmeyecek durumda olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu kişinin işsiz olduğunun belirtilmesi de olayın hafifletici sebepleri arasında görülmektedir. Spotun kocanın ağzından “*ihanete uğradım, bıçakladım*” sözleri ile sonlandırılması kendi içinde eyleme bir meşruiyet kazandırmakta ve okurun zihninde inşa edeceği kurguyu doğrudan etkilemektedir.

Dilsel göstergelerin sadece söylemsel olarak değil görsel olarak düzenlenmeleri de yine bilinçli bir dizim olarak nitelenebilir. Çünkü haber başlığı ve spotlar, fotoğrafta verilmek istenen anlamın dağılmasına yol açabilecek ‘psikolojik gürültü’ öğelerinin (olay yerindeki diğer kişiler, ambulans vs.) üzerine yerleştirilmiştir. Bu da söz konusu öğelerin etkisiz hale getirilmesine ve Ş.E.’nin deforme olmuş bedeninin daha net görülmesine imkân sağlamıştır.

Fotoğrafın odağında kocası tarafından sırtından bıçaklanarak öldürülen kadın yer almaktadır. Sedyede bulunan kadının hemen yanında ambulans görülmektedir. Fakat fotoğraf ambulansın tamamını göstermeyecek biçimde kadrajlanmıştır. Yüzüstü pozisyonda sedyeye yatırılan kadının yüzünün bir tarafı okura dönüktür. Kadının yüzü, sırtına saplanan bıçak, vücudunda bulunan kan izleri buzlanmadan verilmiştir. Üzerinde herhangi bir rötuş işleminin uygulanmamış olması, fotoğrafın şiddet dozunun oldukça yüksek olması sonucunu doğurmuştur. Bu da tüm dikkatin fotoğrafa odaklanmasını adeta zorunlu kılmaktadır. Ş.E. adlı kadının bu görünümü kadınların medyadaki “kurban” olarak temsilinin somut bir örneğidir.

Gazete olayın ne denli önemli olduğunu vurgulamak için kırmızı oval bir kutu içerisinde “*Günün Olayı*” iletisini kullanmıştır. Kutunun kırmızı renkte olması kırmızının diğer renkler arasında kolaylıkla fark edilmesi ile açıklanabilir. Ayrıca bilindiği gibi kanın rengi kırmızıdır. Bu çağrışımsal nitelik, kadının kurbanlaştırılması mitini pekiştirmektedir. Bunların yanında bir kamuflej görevi de üstlenen kutu, fotoğraftaki kadının göğsünü kapatacak biçimde sayfaya yerleştirilmiştir.

Fotoğrafın sağ alt köşesinde ise fotoğraf alt yazısına yer verilmiştir. Fotoğraf alt yazıları fotoğrafı tanımlayan ve olay hakkında bilgi veren kısa metinlerdir. Bu örnekteki açıklayıcı metinde “dehşet yaratan” olayın nerede yaşandığı, öldürülen Ş.E.’nin kaç yaşında olduğu bilgileri yer almaktadır. Görüldüğü gibi gazete fotoğraf alt yazısında da Ş.E.’nin kimlik bilgilerini deşifre etmeyi sürdürmüştür.

Fotoğrafın tüm dilsel ve imgesel göstergelerinin dizimsel çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgular şöyle sıralanabilir:

Bu haber de tıpkı benzerleri gibi “kadına yönelik şiddet” olarak adlandırılmıştır. Haberin bu şekilde alışlageldik kalıplarda sunulması, her ne kadar ölümle sonuçlanmış ise de olayın sıradanlaşmasına neden olmuştur. Haberin ‘erkek şiddeti’ olarak adlandırılmaması şiddet uygulayan tarafın geri planda kalması sonucunu doğurmuştur. Olayın dilsel ve görsel

göstergeleri şiddet olgusunu toplum merkezli olmaktan uzaklaştırmış ve kişiselleştirerek bireye indirgemıştır.

b)Fotoğrafın Dizisel Düzeyde İncelenmesi

Göstergebilimde dizisel çözümleme, metinde saklı olan ikili karşıtlıkları incelemektedir. Çünkü anlam gizli karşıtlıklar ile belirlenmektedir (Berger, 1993, s. 26). Dolayısıyla anlam üretimi noktasında neyin seçildiği kadar neyin seçilmediği de etkili olmaktadır (Chandler, 2014).

Göstergebilimde anlam, görünenden görünmeyene doğru giden katmanlardan meydana gelmektedir (Parsa ve Parsa, 2012, s. 57). Bu bağlamda metnin dizisellik düzeyi, görünmeyen anlamın ortaya çıkarılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle Saussure'ün "anlam karşıtlıklardan doğar" savı göstergebilim çalışmalarında oldukça ilgi görmektedir (Parsa ve Olgundeniz, 2014, s. 107).

Saussure'e göre (1976, s. 108-109) bir sözcüğün/öğenin içeriği ancak başka sözcüklerin/öğelerin yardımı ile gerçekten belirlenebilmektedir. Çünkü sözcüklerin/öğelerin en önemli özelliği başka sözcükler/öğeler ne değilse o olmaktır. Eş deyişle bir sözcük ya da öge anlamını, bütün öteki sözcük ya da öğelerin olmadığı şey olmaktan almaktadır (Williamson, 1998, s. 136). Dolayısıyla kavramlar bağıntılardan dolayı anlamlıdır ve aralarındaki temel ilişki karşıtlığa dayanmaktadır. Söz gelişi 'mutsuz' bulunmadıkça 'mutlu'; yoksul bulunmadıkça 'varsıl' hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu noktada kavramlar kendi başına değil karşıtlarıyla anlamlı olmaktadır (Berger, 1993, s. 15).

Dizisel çözümler düzeyinde 'metinde ne yok' sorusundan hareket edilmekte; var olanlardan çok gizlenenlere bakılmaktadır. Bu da metne yüklenen ideolojik ve örtük anlamların okunmasını kolaylaştırmaktadır (Parsa ve Olgundeniz, 2014, s. 107).

Çalışmanın örnek olayını oluşturan haber fotoğrafı dizisel olarak incelenerek fotoğraf dolayımı ile haberlerde kadına yüklenen örtük anlamlar sorgulanmıştır. Bu sayede haberlerdeki cinsiyet eşitliğini kadın aleyhine bozan unsurlar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu haber fotoğrafında yer alan unsurlara dikkat ettiğimizde olayın iki aktöründen biri olan kadın, erkeğe tercih edilmiştir. Dolayısıyla şiddete uğrayan kadın figürü ile birlikte zayıf güçlüye; mağdur olan mağdur edene; maktul faile ve bütüncül olarak düşündüğümüzde ise ölüm hayata yeğlenmiştir. Bu noktada olay dramatize edilerek okura aktarılmıştır.

Tablo 2. Fotoğrafta yer alan ikili karşıtlıklar

Kadın	Erkek
Ölüm	Hayat
Maktul	Fail
Mağdur	Mağdur eden
Zayıf	Güçlü
Üst açı	Alt açı
Yakın çekim	Genel çekim
Yatay kullanım	Dikey kullanım

Fotoğrafın vereceği mesaj açısından görsel çerçeveleme esnasında fotoğraf makinesinin açıları ve mesafe gibi unsurlar son derece önemlidir. Çünkü bu unsurlar görüntünün boyutunu değiştirmekten çok daha fazlasını ifade etmektedir (Gril ve Scanlon, 2003, s. 77). Söz gelişi çekim açıları arasından birinin diğerine tercih edilmesi görüntünün anlamını doğrudan etkilemektedir. Bu fotoğrafta çekim açısı olarak göz hizası ya da alt açı yerine üst açı kullanılmıştır. Bunun bilinçli bir seçim olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim üst açı gördüklerini egemenlik altına alan bir devin bakışını anımsatmaktadır. Böylece fotoğrafın odağı olan kadına ‘ezilmişlik, güçsüzlük, zayıflık, küçüklük’ gibi anlamlar atfedilmiştir. (Yücel, 2013, s. 162; Berger, 1993, s. 35). Bu da medyanın kadına bakışı hakkında önemli bir ipucu vermektedir. Fotoğrafta çekim ölçeği olarak ise yakın çekim kullanılmıştır. Çünkü bir şiddet eyleminin yakın çekim görüntüsü, genel çekime göre çok daha çarpıcıdır (Potter ve Smith, 2000, s. 302). Bu nedenle yakın çekim genel çekime tercih edilmiştir.

Fotoğraf sayfada yatay olarak kullanılmıştır. Yataylık birtakım olumlu ve olumsuz sembolik anlamları içinde barındırmaktadır. Bu noktada belirleyici olan konunun bağlamıdır. Fotoğrafın içeriği göz önüne alındığında burada yataylığın ancak olumsuz anlamlarından söz etmek mümkündür. Bu anlamda incelenen fotoğrafın yatay olarak kullanılması durağanlık, ölümlülük ve edilginlik kavramlarına gönderme yapmaktadır (Yücel, 2013, s. 141).

Sonuç

Yazılı ve görsel basında özellikle erkek şiddetine ilişkin haberlere sıklıkla yer verilmektedir. Bu tür haberlerin belirli kodlar ve şablonlar ile sınırlandırılması şiddeti sıradanlaştırmakta ve kimi zaman şiddet edimine gizli bir meşruiyet kazandırmaktadır. Şiddete maruz kalan kadınlar haberlerde hep göz önünde olmakla birlikte edilginleştirilmekte ve mağdur olarak temsil edilmektedirler.

7 Ekim 2011 tarihli Habertürk gazetesinin sürmanşetinde yer verdiği Ş.E. cinayetine ilişkin haber fotoğrafı, Türkiye'deki habercilik anlayışının kadına yüklediği anlamı somut biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle söz konusu fotoğraf çalışmanın örnek olayı olarak özellikle tercih edilmiştir. Şiddeti tüm açıklığı ile gösteren bu fotoğraf yayınlandığı dönemde bir dizi tartışmayı da beraberinde getirmiş; fotoğrafın ne denli etik olduğu sorgulanmıştır. Burada asıl tartışılması gerekense medyanın cinsiyet ayrımcılığına dayalı politikalarıdır. Bu düşünce çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuş ve fotoğraf bu doğrultuda analiz edilmiştir.

Fotoğrafın anlamlandırılması noktasında göstergebilimsel çözümleme tekniği kullanılmıştır. Saussure'ün göstergebilim anlayışının temel alındığı analizde fotoğraf öncelikle gösteren ve gösterilenler açısından değerlendirilmiş; ikinci aşamada ise dizimsel ve dizisel olarak çözümlenmiştir.

Analiz sonucunda elde edilen bulgular, haberlerdeki cinsiyetçi bakış açısını net olarak ortaya koymuştur. Benzer şiddet haberlerinde olduğu gibi bu haberde de olay şiddet gören taraf ile çerçevelenmiştir. Bu noktada fotoğraftaki kadın imgesinin ve fotoğraf üzerinde konumlandırılan dilsel göstergelerin, haberlerde sürekli olarak tekrarlanan temsiller ile örtüştüğü görülmüştür.

Erkek şiddetinin bir göstergesi olan fotoğraf, dizimsel düzeyde değerlendirildiğinde olayın kişiselleştirilerek sunulduğu saptanmıştır. Bu da şiddet ediminin kişiler tarafından kolaylıkla kanıksanması ve benzer davranışların normalleştirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Fotoğraf dizisel düzeyde ele alındığında ise erkeğin dolayısıyla da olayın failinin görünür olmadığı bulgulanmıştır. Bu anlamda görünür olan kadındır. Fakat fotoğraftaki kadın imgesi, zayıflığın bir temsili olmaktan öteye geçememiştir. Tüm görünmezliğine rağmen erkek yine güçlü olarak konumlandırılmıştır. Fotoğrafın yalnızca görsel ve dilsel göstergeleri değil; tercih edilen çekim açısı ve çekim ölçeği de yine kadının yenilmişliğini ve ezilmişliğini ortaya koymaktadır. Elde edilen verilerin bütününe bakıldığında bu fotoğraf mağdur kadın mitinin en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Kaynaklar

- Alankuş, S. (2012). "Neden Kadın Odaklı Habercilik?", *Kadın Odaklı Habercilik*, (Der: S. Alankuş), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Barthes, R. (2009). *Göstergebilimsel Serüven*, (Çev: M. Rifat ve S. Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berger, A. A. (1993). *Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri*, (Ed: N. Ulutak ve A.Tunç), (Çev: M. Barkan vd.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Berger, J. (2010). *Görme Biçimleri*, (Çev: Y. Salman), İstanbul: Metis Yayınları.

- Bilican Gökkaya, V. (2011). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(12), s.101-112.
- Bourse, M. ve Yücel, H. (2012). *İletişim Bilimlerinin Serüveni*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chandler, D. (2014). “Semiotics for Beginners/Paradigmatic Analysis”, <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/sem05.html>, Erişim Tarihi: 21.10.2014.
- Çelenk, S. (2010). “Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar”, *Televizyon Haberciliğinde Etik*, (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel), Ankara: Fersa Matbacılık.
- Dursun, Ç. (2010). “Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği,” *Fe Dergi*, 2 (1), s.19-32.
- Erdal, C. (2012). *Medyanın Efendisi Şiddet*, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev: S. İrvan), Ankara: Bilim Sanat.
- Grill, T. ve Scanlon, M. (2003). *Fotoğrafta Kompozisyon*, (Çev: N. Sipahi), İstanbul: Homer Kitabevi.
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*, (Çev: M. Yalçın), Ankara: İmge Kitabevi.
- Iyengar, S. (2002). “Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu”, *Medya Kültür Siyaset*, (Der: S. İrvan), Ankara: Alp Yayınevi.
- Lippmann, W. (1998). *Public Opinion*, New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Lutz, C. ve Collins, J. (2012). *National Geographic’i Doğru Okumak*, (Çev: M. Bayatlı), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Ökten, Ş. (2009). “Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), s.302-312.
- Özer, M. ve Özer, Ö. (2010). “Pazarda Satışın Öyküsü: Medyada Sunulan Şiddet Ekonomisi”, *Medyada Şiddet Kültürü*, (Ed: Ö. Özer), Konya: Litaretürk Yayınları.
- Parsa, A. F. ve Olgundeniz, S. S. (2014). “İletişimde Göstergebilim ve Anlamlandırma Sürecini Örneklerle Değerlendirme”, *İletişim Araştırmalarında Göstergebilim/Yazınsaldan Görsele Anlam Arayışı*, (Ed: A. Güneş), Konya: Literatürk Yayınları.
- Parsa, S. ve Parsa, A. F. (2012). *Göstergebilim Çözümlemeleri*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Potter, W. J. and Smith, S. (2000). “The Context of Graphic Portrayals of Television Violence”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44:2, 301-323.
- Rakow, L. F. ve Kranich, K. (2002). “Televizyon Haberlerinde Gösterge Olarak Kadın”, *Medya Kültür Siyaset*, (Der: S. İrvan), Ankara: Alp Yayınevi.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC’si*, İstanbul: Say Yayınları.
- Saussure, de F. (1976). *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev: B. Vardar), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sontag, S. (2005). *Başkalarının Acısına Bakmak*, (Çev: O. Akınhay), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sontag, S. (2011). *Fotoğraf Üzerine*, (Çev: O. Akınhay), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Tanrıöver Uğur, H. (2012). “Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri”, *Kadın Odaklı Habercilik*, (Der: S. Alankuş), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Trend, D. (2008). *Medyada Şiddet Efsanesi*, (Çev: G. Bostancı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Williamson, J. (1998). “Kadın Bir Adadır: Dişillik ve Sömürgecilik”, *Eğlence İncelemeleri*, (Haz: T. Modleski), (Çev: N. Gürbilek), İstanbul: Metis Yayınları.
- Yaktıl Oğuz, G. (2010). “Erkek Egemen Toplumda Gücün Kanıtı: Kadına Yönelik Şiddet ve Medyadaki Görünümleri”, *Medyada Şiddet Kültürü*, (Ed: Ö. Özer), Konya: Litaretürk Yayınları.
- Yücel, H. (2013). *İmgeden Yorum*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.